

Türkiye'de ve Dünyada Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetlerin Tarihsel Gelişimi

• Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Öz

Dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler bir değişim sürecinden geçmiş ve geçmeye devam etmektedir. Çocuk refahı hizmetleri dünyada temel olarak üç aşamadan geçmiştir. Bu aşamalar 1- Korunmaya ihtiyacı olan çocukların büyük grup evlerinde bakımı, 2- Büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması ve koruyucu aile hizmetlerinin ve daha küçük grup bakımının uygulanması, 3- Çocuğun öz ailesinde bakımının sağlanmasına yönelik destekleyici çalışmaların yapılması ve en kötü ailenin en iyi kurumdan daha iyi hizmet vereceğine ilişkin bakış açısının gelişmesidir. Bu çalışmada örnek olması amacıyla gelişmiş ülkelerden İngiltere ve Amerika'da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler incelenmiş ve daha sonra da Türkiye'deki gelişim ele alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korunmaya ihtiyacı olan çocuk, kurum bakımı, koruyucu aile, evlat edinme, koruyucu bakım.

Abstract

Historical Development Services for Children in Need of Protection at Turkey and World

Services provided for children in need of protection have passed through change proves in the world and this change is continuing. Child welfare services have passed from three phases. These stages are, 1- Caring of children in need within big group houses, 2- realization of the harmful effects of big group care and shift to foster family and small group care, 3- providing support to children's own families to have them be cared by them and the development of the view that family is better than any institution care. To provide clues for this study, some examples of services towards children in need of protection are provided from England and the U.S.A and they are evaluated with the development in Turkey on the subject.

Key Words: Child in need of protection, institutional care, foster family, to adopt a child, foster care.

(*) Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü.

Giriş

Mutlu bir aile, çocuğun sağlıklı iletişim içinde olduğu, kendini güvende hissettiği, kabul edilmiş bir statü ve öneme sahip olma gibi yüksek standartlarda fiziksel bakıma sahip olmaktan da önemli ihtiyaçların karşılandığı bir yapıdır. Suçlulukta yoksunluğun etkisi üzerin yapılan araştırmalarda, aileden ayrılığın, aile tarafından gerçekten ya da hissedilen bir şekilde reddedilmenin, aile içindeki yozlaşmış ilişkilerin, çocuğun zihinsel ve duygusal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğu saptanmıştır. Ailenin çeşitli nedenlerle çocuk yetiştirme sorumluluğunu gerçekleştiremediği durumlarda toplum, çocuklara bakma gibi özel bir sorumluluğa sahiptir (Hall 1965: 223). Toplumların bu sorumluluk anlayışı ise hizmetlere yansımıştır.

Dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler bir değişim sürecinden geçmiştir. İlk dönemlerde gönüllüler tarafından verilen hizmetler, bu alanda profesyonel bakıma ihtiyaç duyulması ile kurumsallaşmaya başlamıştır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerden en eski ve en yaygın olanı kurum bakımı hizmetidir. Eski bir tarihi geçmişi bulunan kurum bakımı ile ilgili kayıtlar M. S. 3. ve 4. asra kadar gitmektedir (Kadushin 1970: 519; Koşar 1992: 111). Bu kadar eski bir tarihsel gelişimi bulunan kurum bakımı modeli ve buna bağlı olarak korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler birçok ülkede değişik aşamalardan geçmiştir. Yapılan alan yazın taramasında korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerin üç aşamada gelişim gösterdiği görülmektedir. Bu aşamalar; 1- Korunmaya ihtiyacı olan çocukların büyük gruplar halinde bakımı, 2- Büyük grup bakımının zararlarının anlaşılması üzerine koruyucu aile hizmetlerinin ve daha küçük grup bakımı hizmetinin gelişimi ve uygulanması, 3- Çocuğun öz ailesinde bakımının sağlanmasına yönelik destekleyici çalışmaların yapılması ve en kötü ailenin en iyi kurumdan daha iyi hizmet vereceğine ilişkin bakış açısının gelişmesidir.

Bu çalışmada, yukarıda tanımlanan üç aşamayı da tamamlamış olan gelişmiş ülkelerden İngiltere ve Amerika'da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen korunma ve bakım hizmetlerinin gelişimi incelenecektir. Örnek oluşturacağı düşünülmektedir. Bu iki ülke, korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerde öncü olmuş ve profesyonel hizmetler geliştirmişlerdir. Bu açıdan diğer birçok ülkede de benzer şekillerde gelişim gösteren korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler bu iki ülke kapsamında ele alınacak ve daha sonra ise Türkiye'deki gelişim incelenecektir.

Amerika'da Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetler

Amerika'da 200 yıldan fazla bir zamandan beri çocuklar için kurum bakımı modelleri kullanılmaktadır. Bu kurumlar sorgulanmaya başladıklarında, sosyal hizmet uzmanları, kurumların daha iyi hale gelmesi için çalışmışlardır. Kurum bakımı, iyi bir koruyucu ev bulana kadar, zor durumda olan çocuk için alternatif bir bakım modeli olarak düşünülmüştür (Costin 1961: 346). 19. YY'dan önce Amerika'da sadece birkaç tane yetiştirme yurdu (orphanage) kurulmuştur. 1709'da Güney Carolina'da Charleston Yetim Evi ilk kamu yetimhanesi olarak açılmıştır (Friedlander 1961: 345-346).

Amerika Birleşik Devletleri'nde sömürgecilik dönemleri boyunca ihmal edilen kimsesiz çocuklar, yıllarca para karşılığı ucuz iş gücü olarak kullanılmıştır. Küçük çocuklar, ucuz ev işçisi olarak koruyucu ailelerin bakımına verilmiş veya güçsüzler yurduna (almshouses) yerleştirilmiştir. 19 yy. boyunca pek çok çocuk güçsüzler yurdunda bakılmıştır. Bu çocuklar karanlık, kalabalık, çok pis odalarda; yetersiz besin ve kıyafetlerle yaşamış, çeşitli fiziksel ve mental hastalıklarla mücadele eden yetişkinlerle birlikte düzensiz bir insan sürüsü haline gelmişlerdir. Güçsüzler yurdundaki bu tipik koşullar 1857 yılında New York'ta yapılan bir araştırmada ortaya çıkmıştır. Bu dönemden sonra

çocukların düşkûnler-evinden alınması, yaşlarına ve ihtiyaçlarına göre eğitilebilecekleri yetimhanelere veya barınaklara yerleştirilmesi fikri yayılmaya başlamıştır. Bu fikir 20. yy'da yetimhanelerin hızlı gelişimine neden olan ilk fakat tek olmayan unsurdur. Aynı zamanda kendi ailelerindeki koşullar nedeniyle sağlıkları ve ahlakları tehlike altında olan, ihmal edilmiş ve büyük şehirlerin sokaklarında başı boş dolaşan diğer çocuklar için bir yer bulma ihtiyacı da söz konusu olmuştur (Friedlander 1961: 345-346).

19.yy ve 20. yy boyunca yetimhanelerin hızlı gelişiminin yanı sıra bu kurumların dezavantajları fark edilmeye başlanmış ve 1853'te ihmal edilmiş çocuklar için koruyucu bakım hizmetleri verecek New York Çocuklara Yardım Topluluğu kurulmuştur. Topluluğun en önemli etkinliği, yoksul veya evsiz çocukların kırsal alanlarda yaşayan çiftçilere ve motor tamircilerine "toplulu olarak sürgün edilmesi"(mass deportation) organizasyonu olmuştur. Pek çok çocuk için bu durum olumlu olmasına rağmen, bir bölümü alışık olmadıkları kır hayatına ve tarımsal çalışmalara uyum sağlayamamıştır. Çocukların bakımını üstlenen çiftçilerin çoğu fakir olup temel amaçları ucuz iş gücü sağlamaktır. Amerikanın eyaletlerinde, çok sayıda çocuğa yardım toplulukları oluşturulmuştur. Daha sonra 1883'te Şikago'da Amerikan Eğitim Topluluğu kurulmuştur. Bu kuruluş ilk geniş çaplı çocuk yerleştirme kuruluşu olup daha sonra hizmetlerini Milli Çocuk Evi Topluluğu olarak, başka eyaletlerle işbirliği yaparak genişletmiştir. Pek çok eyalet, kurulan sosyal refah bölümleri bünyesinde, çocukları koruyucu evlere yerleştirmeye başlamıştır. Bundan sonraki süreçte çocukların, sadece ekonomik anlamda değerli görülmesinin yanlış olduğu fikri gelişmeye başlamış ve bu fikre uygun ailelerin seçimine başlanmıştır. Zaman zaman denetimciler aileleri ziyaret ederek, onlara süper vizyon sağlamışlardır (Friedlander, 1961: 348).

Koruyucu aile hizmeti, o dönemde varolan yetiştirme yurtları ve diğer çocuk yuvalarının (children's home) kusurlarıyla karşılaştırıldığında, ileri bir adımdı. Çocuk yetimhaneleri çocukların bireysel ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Bu kurumlar çok büyük yurtlarda kışla tipi barınmayı sağlıyordu. Çocuklar kişisel ilgiden ve anlayıştan yoksundu. Tedavileri kişisel olarak değil grup olarak alıyorlardı ve ait olma duygusuna, aile ve ebeveyn sevgisine özlem duyuyorlardı. 19. YY'ın sonuna doğru, çocuklarla ilgili kurumlardaki bu eksiklikler fark ederek "kulübe tipi ev - cottage plan" modeli oluşturulmuştur. Geniş bakım yurtları yerine, aile gibi hareket eden bir baba ve annenin bulunduğu, ayrı binalarda yaşayan aile benzeri gruplar inşa edilmeye başlamıştır. Bu tür kurumlar bile, çocukları komşuluk ilişkileri, okula gitme ve kendi evlerine geri dönme gibi normal topluluk ortamında yetiştirmekten yoksun bırakmaktaydı. Bu gerçek, koruyucu aile hizmeti için dikkatlice seçilmiş ve süpervizyon verilmiş ailelerin neden sorunun çözümü için daha iyi bir çözüm olarak görüldüğünü açıklamaktadır.

Çocuğun korunması için en son ortaya çıkan fikir; çocuğun mümkün olduğunca kendi ailesi içinde bırakılmasıdır. Daha önce üzerinde durulduğu gibi 19. yy'ın sonuna kadar pek çok çocuk, ailelerinin fakirliği nedeniyle ve fakir bir ailenin çocuğu uygun bir şekilde yetiştiremeyeceği düşüncesiyle ailelerinden alınmıştı. Bir süre sonra modern psikoloji ve psiko-analiz bulgularına göre ve uyumsuz, zor çocuklarla mücadele eden çocuk mahkemeleri ve sosyal kuruluşların gözlemlerine dayanarak, çocukların evlerinde anneleri ve kardeşleriyle birlikte bırakılması önerilmiştir. Anneye yapılacak ekonomik yardım sayesinde annenin çocuğunu bırakması, bir fabrikada, tarlada veya ev işçisi olarak çocuğunu çalışmaya zorlaması yerine çocuğunu büyütmesine imkan vermiştir. 1909'da korunmaya ihtiyacı olan çocukların bakımı ile ilgili ilk Beyaz Saray Konferansı yapılmıştır. Bu konferansta ai-

leyi korumak için annelere ekonomik yardım yapılması ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Daha sonra çocukların ihmal, istismar edilmesi veya reddedilmesi, yetersiz sevgi veya ailenin çocuğu eğitmek için yetersiz oluşunun tehlike yaratmakta olduğu fikri gelişmeye başlamıştır. Bu sebeple, çocukların uygun koruyucu ailelere veya kurum bakımına yerleştirilmesi amacıyla çocuk refahı birimleri oluşturulmuştur.

Çocuk refahı ile ilgili birimler; kendi evinde yaşayan çocuklara kişisel ve ekonomik yardım yapmak, evi olmayan ve kendi ailesiyle kalamayacak olan çocukların ailelerinin yerini alacak evlat edinme hizmetleri sunmak, çeşitli nedenlerle evinde bırakılmayacak ve koruyucu aileye verilemeyecek çocukları, çocuk yuvalarına veya yetimhanelere almak gibi hizmetleri sağlamakla görevlendirilmiştir (Friedlander 1961: 349).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik Amerikan bakım modeli incelendiğinde, çocukla ilgili kurumların, hizmetlerdeki çeşitliliğe bağlı olarak farklılaşmaya başladığı söylenebilir.

Bütün kurumların ortak özelliği, çocukların sorun çeşitlerinin özelliği ile bağlantılı olarak farklı kategorilerde kurulmuş olmalarıdır. Bu kurumlar, gönüllü kişiler veya yönetimler tarafından oluşturulmuş ve eğitimsel, tıbbi, psikiyatrik, sosyal refah amaçlı olarak oluşturulmuş kuruluşlardır (Costin, 1961: 349-351). Bahsedilen bu kurumlar;

1. Geçici koruma ve bakımı içeren ihmal edilmiş ve bağımlı çocukların korunması ve bakımı için oluşturulan kurumlar,
2. Suçlu çocuk ve gençler için tedavi okulları, ıslah evleri, teşhis evleri vb. amaçlara hizmet eden kurumlar,
3. Duygusal zarar görenler için tedavi kurumları ve psikiyatrik rahatsızlığı olan çocuklara hizmet için kurulan kurumlar,

4. Zihinsel bozukluğu olan çocuklar için kurumlar,
5. Fiziksel özürli çocuklar için kurumlar (özel yatılı okullar)dır.

Yukarıda belirtilen kurumlar kapasiteleri itibariyle çeşitlilik göstermektedir. Küçük gruplardan, en fazla on çocuğa verilen hizmetler ile büyük gruplarda yüz çocuğa verilen hizmetleri kapsamaktadır.

Bağımlı ve ihmal edilmiş çocuklar için açılan kurumların geçmişi, 1800'lere dayanmakta iken, suça yönelen ve özürli çocuklarla ilgili kurumlar 1950'lerden sonra gelişmiştir (Costin 1961: 350).

Bağımlı ve ihmal edilmiş, korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için açılan daha eski kurumların temel fonksiyonlarında değişiklikler olmuş ve duygusal sorunu olan çocuklar için oluşturulan kurumlar örnek alınmıştır (Costin 1961: 351). Daha küçük gruplarda verilen bakım Amerika'da 1900'lü yılların başında uygulanmaya başlanmıştır. Özellikle duygusal sorunlar yaşayan çocuklar için istasyon kuruluşları oluşturulmuştur. Bağımlı ve ihmal edilmiş çocuklar için oluşturulan kurumlarda da 15 çocuktan az özel gruplara bakım hizmeti verilmiştir.

Birçok çocuğun yararlandığı bakım kurumları 1920'den önce kurulmuşlar ve 1940'lara kadar önemlerini korumuş, 1940'lardan sonra bu kurumların değeri giderek azalmıştır (Costin 1961: 351).

Günümüzde Amerika'da her on bin çocuktan 75'i korunma altındadır. Yani ABD'de yarım milyon çocuğun devlet korunmasında olması demektir. Bu çocuklara verilen hizmetler ise ağırlıklı olarak küçük gruplarda bakım modeli olan 'grup evi bakım modeli', koruyucu aile modeli, kurumlar ve çocuğun aile yanında desteklenmesi amaçla aileyi destekleyici programlardan oluşturulmuştur (Rushton and Minnis, 2003; Ekşi 2004:16-17).

Amerika'da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler incelenmiş ve günümüzde ço-

cuğun yüksek yararı göz önüne alınarak, ne tür hizmetlerin verildiği değerlendirilmiştir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik verilen hizmetlerin tarihsel gelişimine bakıldığında İngiltere’de de benzer hizmet modellerinin geliştirildiği görülmektedir.

İngiltere’de Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetler

İngiltere’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili hizmetlerin gelişimi Amerika’daki gelişimle paraleldir. İngiltere’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerdeki gelişmeler I. Dünya Savaşı’ndan sonra hız kazanmıştır. Savaş yıllarından sonra korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için verilen hizmetler düzensizdir. Bu çocukların sorumluluğu bölgesel ve merkezi hükümet bölümleri arasında paylaşılıyor, gönüllü topluluklar da sorumluluğun bir kısmına katkıda bulunuluyordu. Korunma altına alınan çocukların aileleri yoksuldu ve bu dönemde yoksul ailelerin çocuklarına bakamayacağı inancı hakimdi (Boss 1971: 9-12).

Hükümet tarafında 1930’da I. Elizabeth Yasası tekrar gözden geçirildi. Bu yasa; yetim, zarar görmüş veya psikolojik rahatsızlığı olan ailelerin çocukları ile aileleri tarafından bakılmak istenmeyen çocukları da kapsıyordu. Devlet tarafından bakım altına alınan çocuklar ile suça yönelen çocuklar, bölgesel otoritelerin bakımına verilir veya ıslahhane, şartlı öğrenci evleri denen tedavi kurumlarına gönderilirdi. 9 yaşın altındaki korunmaya ihtiyacı olan çocuklar aile bakımına karşılık olan koruyucu ailelerde (foster family) bakılırdı veya evlat edinilirdi.

1930 Yoksulluk Yasası kapsamında bakılan çocuklara yönelik hizmetler 19. yy’ın ikinci yarısına kadar oluşturulan çocuk koruma kanunlarının bir birikimi sonucunda gerçekleştirilmiştir. Koruyucu bakım (foster home); grup evleri (cottage homes), dağınık evler (scattered home) ve çocuk yuvaları

(nurseries)’ndan oluşmakta idi. Büyük azınlıkların çocukları için ise çalışma evleri (workhouse) oluşturulmuştu (Boss, 1971: 9-12).

19. yy’da korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerin gelişimine katkıda bulunan 19. yy öncülerinin ölümünü takip eden uzun yıllar boyunca halk, yoksun çocuklara verilen bakımın kalitesiyle ilgili, kamu otoriteleri veya gönüllü kuruluşların sorumluluğunda, uygun bir şekilde bakıldıklarını farz ederek kaygılanmamıştı. 1944’te Lady Allen isimli kişi, pek çok çocuk yuvasındaki kötü koşullara dikkat çeken bir mektup ve yuvalarda yaşanan acı olayları, hayal edilemeyecek uygulamaları, bazı vakalardaki fiziksel değilse bile zihinsel olarak yapılan zulümlerden örnekleri içeren “Kimin Çocukları” adlı yazıyı, “The Times” gazetesine yazmıştır. Takip eden yılda, ihmal ve kötü muamele nedeniyle bir çocuğun ölümü kamuoyunu rahatsız etmiştir. Bunun üzerine Mart 1945’te Bayan Myra Curtis başkanlığında bir komite kurulmuştur. Bu komite, ailelerini kaybeden ya da başka sebeplerden dolayı, aileleriyle ya da akrabalarıyla normal bir ev hayatından yoksun olan çocukların daha iyi koşullarda bakılmalarını sağlayacak hizmetlerin oluşturulmasını tartışmak üzere toplanmıştır (Hall 1965: 232-233). Bu toplantıya 58 bölgeden yetkili kişiler katılmıştır. Ülkenin tamamında 451 çeşit kurum ziyaret edilmiş ve çocukların kurumlarda uygun koşullarda bakılmadığına dair 229 kanıt bulunmuştur. Yapılan bu soruşturma bu güne kadar İngiltere’de yapılan ilk soruşturmadır (Boss, 1971: 40-42).

Curtis başkanlığında komite raporunu 1946’da yayımlamıştır. Rapora göre, yoksun çocuklara yönelik bakım çeşitleri içerisinde iyi çalışmalar da yapılıyor olmasına rağmen, yoksul bölgelerde standardın çok değişken olduğu ve bu çocuklarla ilgili bütün uygulamaların standardını yükseltmek için uğraşılması gerektiği tespit edilmiştir. Buna göre hükümet, korunmaya ihtiyacı olan çocukların bütün ihtiyaç ve bakımından sorumlu tutulmuştur. Ye-

rel otorite düzeyindeyse konuyla ilgili komitelerin kurulması önerilmiş ve bu komiteler; çocuk yuvaları, ailede bakım, çocuk hayatının korunması vb. hizmetlerden sorumlu tutulmuşlardır. 1948 Çocuk Hakları Sözleşmesiyle yasal olarak onay verilen bu yönetsel tavsiyeler, hükümet tarafından kabul edilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin şartları, normal ev yaşantısından yararlanamayan çocukların bakımı için kapsamlı bir hizmet sunumu ve yönetsel bir iskelet kurmuştur. Fakat temel olarak yapılan bu çalışmaların, çocuğun refahını tek başına sağlayamadığı görülmüştür. Çocuğun ev ve aile kaybının yol açtığı yaraları iyileştirmek için onun duygusal ihtiyaçlarına yönelik uygun kuruluşlar kurulması ve bu koşullar altında, yaşadıklarının çocuğun kişiliğine minimum hasar vermesi sağlanmaya çalışılmıştır. Curtis Komitesi çocuk bakımı ile ilgili kuruluşları bu konuda başarısız bulmuştur. Ziyaret edilen kurumlarda çocuklara verilen fiziksel bakım, komite tarafından takdir edilmiş ve çoğunlukla çocuğun kendi evinde olabileceğinden daha yüksek bir standart yakalandığı fark edilmiş, fakat en iyi kurumlarda bile "çocuğa bir birey olarak yeterli ilgi gösterilmediği ve bireysel ilişkilerden yoksun kaldığı" görülmüştür. Bunun üzerine, yoksun çocuklar için en az fiziksel bakım kadar, mümkün olduğunca yüksek standartlarda kişisel ve psikolojik bakım sağlanmasına çalışılmıştır (Hall 1965: 234-235).

Farklı vakalarda uygulanacak bakım çeşidini belirlemek için hem yukarıda ana hatları verilen genel prensipleri uygulamak hem de ilgili çocuğun ihtiyaçlarını mümkün olabildiğince karşılayabilmek için Curtis Komitesi, yerel otoritelerin ilk kabul için özel bir hizmet sağlamaları gerektiğini belirtmiş ve uzun süreli bakım için gelen çocukların gözlemlenmesini, yerel otoritelerin bir görevi haline getirmiştir. Bu ihtiyaçtan dolayı kurulan "kabul merkezleri" 1961 yılı itibarıyla, sekizin üzerine çıkmıştır. Bu merkezlere kabul edilecek çocukların çok dikkat-

li seçilmesi gerektiği, araştırmalar sonucu ortaya çıkmıştır. Çünkü bu tarz merkezlere ilk başta tüm çocukların alındığı ve bunun çocuk üzerindeki etkisinin ağır olduğu görülmüştür. Çünkü, kabul merkezlerinde en fazla 4 hafta kalınması gerekirken bu çocuklar 4 haftadan daha uzun süre kalmışlardır. Daha sonra yapılan düzenlemelerle bu kurumlara kabul edilen çocukların dikkatli seçimine çalışılmış, özellikle ağır zarar görmüş çocukların kabulü sağlanmış ve kurum personelinin seçiminde titizlik gösterilmiştir (Hall 1965: 236).

Bakım altındaki pek çok çocuğun büyümesi ve her yıl bir üst kuruma giderek yer değiştirmeleri, gençlik hizmetlerinde baskılara neden olmuş ve bakım yerlerinde bu baskı sonucu gelişme ve değişimler ortaya çıkmıştır. Çocuk bölümlerinde bakıma ayrılan yerlerin birçoğu günün şartlarına uygun olmayan, çok kötü yerlerdir. Bu kuruluşlar beş genel kategoriye ayrılmaktadır (Boss 1971: 44-50).

Aile Grup Evleri (Family Group Homes): Bu barınma evleri, genellikle bir mahallede herhangi bir evde 12 çocuktan daha az çocuğun kaldığı yerlerdir. Bir aile ortamının oluşturulması düşünülmüştür. Evlerde ev annesi ve bir yardımcısı personel vardır.

Grup Evleri (Grouped Cottage Homes): Birbirine bitişik, her birinde 10-20 çocuğun kaldığı, ev annesi ve bir yardımcısının veya evli bir çiftin görevlendirildiği evlerdir.

Büyük Evler (Large Homes): Çocuk köyleri kadar organize olmayan ve aile grup evlerinden daha geniş olan çeşitli büyüklüklerde evlerdir. Bu evlerin en büyüğünde yaklaşık 1950 çocuk bakılmakta idi. Genelde ise ortalama 480 çocuk bakılmaktaydı. Burada eşit sayıda personel ve personelin başında şef veya özellikle evli olan orta yaşlı bir kadın ya da başvuru olduğu takdirde evli bir çift bulunmaktaydı.

Çocuk Bakım Evleri (Residential Nurseries): Yoksulluk Yasaları (Poor Law)'nın oluşturulduğu dönemden kalan ve devlet eliyle çocuklara bakılan bir kurumdur. Bu dönemde en yaygın kurumlardır. 5 yaş altındaki çocuklar için birçok çocuğun kaldığı en geniş evlerden biridir ve 185 çocuk barınmaktadır.

Kabul Merkezleri (Reception Centers): Çocukların kurumlara alınmadan önce tedavilerinin yapıldığı ve kuruluşa uyum sağlayabilmesi için oluşturulan kısa süreli merkezlerdir.

1951'de merkez bürosu tarafından yukarıda açıklanan kuruluşların eksiklikleri olduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikler;

Köy evlerinin (cottage homes) bir çoğunda personel ihtiyaca cevap vermiyordu ve eksiktir. Bakıcı anneler (house mothers) fazla çalıştırılıyor ve rahatsızdır. Bakıcı anneler kişisel özellikleri sebebiyle çocukların ihtiyaçlarına cevap veremiyorlardır. Çocuk köylerindeki mobilyalar standarttı ve gün geçtikçe daha iyiye gitmesi için çalışılmasına rağmen sıkıcı bir görünüme sahiptir. Kurum havası hissedilebiliyordu.

Büyük evler (large homes) çok büyük yapıya sahip olan karakteristik bir kurumdur ve modern çizgideki çocuk bakımının gelişiminde yetkilileri tasalandıran en eski kurumlardandır. Bu evler, geniş yurtlar biçiminde ve oyun odalarından oluşmaktadır ve ev ortamından uzak kurumlardır.

Çocuk bakımevleri (residential nurseries) ise çocuk bakımı için uygun olmayan kurumlardır.

Barınma yerlerindeki mevcut durumun geliştirilmesi bölge yetkililerini rahatlatmıştır. Merkez bürosu, çocuk köyleri ve büyük evler yerine aile grup evlerinin tercih edilmesi konusunda baskı yaptı. Merkez tarafından çocuk bakım evlerinin kullanılmasını, buna karşılık özellikle küçük çocuklara uygun olan küçük gruplar ve aile grup evlerinin

kullanımı desteklendi. Çünkü bu evler aile yaşantısına yakın görünüyordu. 1950'de 85 olan çocuk grup evleri, 1955'de 101'e kadar yükseldi. Küçük grup evleri ve çocuk köylerinin çocukların ihtiyacına cevap verebilecek standartlara getirilmesi için de düzenlemeler yapıldı ve çocuğun ihtiyacına göre uygun hizmetin verilmesine çalışıldı (Boss 1971: 55).

1966'da bakım altında bulunan 6 yaşın altındaki çocukların bir çoğu için uygun olmayan "kışla bakım modeli", yerini, küçük grup bakım modeline bıraktı. Küçük grup yaşamına adaptasyonun, büyük gruba adaptasyondan daha kolay olması düşünülerek amaca uygun yapılar inşa edildi. Takip eden yıllarda "Aile" teriminin kullanıldığı gruplar oluşturuldu. Bu gruplarda anne ve baba rolünde bulunan kişiler tarafından apartman dairelerinde bakım modeli gündeme geldi (Boss 1971: 57).

Görülüyor ki; İngiltere'de korunmaya ihtiyacı olan çocuklar için koruma hizmeti iki tür bakım şeklinde yürütülmektedir. Bunlar kurum dışı bakım ve kurum bakımıdır. Kurum dışı bakım; koruyucu aile ve evlat edindirme hizmetidir. Kurum bakımı ise grup evleri (cottage homes) ve dağınık evler (scattered home) şeklinde düzenlenmiştir.

Günümüzde İngiltere'de ve Galler bölgesinde ise her on bin çocuktan 50'si yerel yönetimler tarafından toplam 60 bin çocuk korunma altındadır (Rushton and Minnis, 2003). İngilterede çocukların %65'i koruyucu ailede ve %12'si çocuk evlerindedir. Geri kalan %23'ü kendi biyolojik ailelerine geri döndürülmek üzere çocuk bakım servislerinin kontrolü altındadır veya evlat edinilmek üzere belirli yerlere yerleştirilmiştir (Ekşi 2004:14).

Anlaşıldığı üzere İngiltere'de de bir çok ülkede olduğu gibi günümüzde "Aile" özelliği gösteren hizmet modelleri geliştirilmiştir. Bunun yanı sıra çocuğun aile içinde desteklenmesi yaklaşımı benimsenerek buna yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye’de Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Hizmetler

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler incelendiğinde Mezopotamya’da yaşayan Sümerlerden, Moğolistan’da yaşayan Hunlara kadar pek çok uygarlığın korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler verdiği ortaya çıkmıştır. M. S. 1295-1304 yılları arasında yaşayan Gazan Mahmut Han zamanına ait buluntularda, kimsesiz ve suça yönelen çocuklar için müesseseler açıldığı öğrenilmiştir. Selçuklular ve Osmanlılar zamanında kurulmuş olan vakıf ve müesseselerinde bu konuya önem verdiği görülmüştür (Gökçe 1971: 64). Vakıflar aracılığıyla yoksullara, kimsesiz dul ve yetimlere, sakatlara sosyal yardım yapmak bir gelenek halinde devam etmiş ancak daha sonra devlet, etkisini kaybeden bu kuruluşların yerine yenilerini bulma çabalarına girişmiştir.

Tuna Valisi Mithat Paşa 1868 tarihinde çocuk işlahevlerini kurmuştur. Amaç bakımından tamamen kimsesiz çocuklar için kurulmuş olan bu müesseseler, zamanla ebeveynlerinden biri olmayan ve/ veya muhtaç durumdaki çocuklarla, suç işlemiş çocukları da barındırmaya başlamıştır. Bu müesseselerin ortak amaçları çocukları hayata kazandırmak ve meslek sahibi etmektir (Gökçe 1971: 65).

1872 yılında, öksüz ve yetim çocukların okutulmasını amaçlayan “Darüşafaka” kurulmuştur (Daruşafaka’nın İdaresine Dair Nizamname 1856-1917: 527-529). Hemen ardından 1895 yılında İstanbul’daki kimsesiz ve yardıma muhtaç kişilerin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere zamanın Padişahı II. Abdülhamit ve Sadrazam Halil Rifat Paşa tarafından “Darülaceze” kurulmuştur (Koçu 1974: 28). Büyük bir alanda 400 kimsesiz çocuğun bakıldığı Darülaceze, o dönemin koşullarında, “kışla bakım modeli”ne uygun bir şekilde düzenlenmişti. Binada 50 yataklı yatakhaneler ve büyük yemek salonları bulunmakta idi.

Osmanlı Devleti’nin kimsesiz çocuklarla ilgili olarak devlet tarafından organize edilen ilk büyük çapta girişimlerinden biri II. Abdülhamid döneminde kurulan Darülhayr-Ali’dir. Daha önce kimsesiz insanlar için 1895 yılında Darülaceze’yi ve çocuklar için Himaye-i Etfal Hastane-i Ali-si’ni (Şişli Etfal Hastanesi) kuran II Abdülhamid bu sefer kimsesiz çocuklar için de bir teşebbüste bulunmuştur. 1903 yılında Abdülhamid’in tahta çıkış yıldönümünde açılışı yapılan Darülhayr-ı Ali, aslında büyük çapta teşkil edilmesi düşünülen bir Darüleytam’ın (yetimlerevi) maddi sebeplerle gerçekleştirilememesi sonucu daha küçük çapta bir kurumla yetinilmesiyle ortaya çıkmıştır. Açılan bu kurumda, kısa sürede 400’den fazla çocuğa hizmet verilmiş ve 31 Mart olaylarından sonra Abdülhamit’in tahttan indirilmesi ile onun kurduğu Darülhayr-ı Ali de 1909’da kapatılmıştır (Okay 1999: 10-15).

Savaş yetimlerinin barındırılması için devlet tarafından organize edilen teşkilat ise “Darüleytamlar”dır. Yetimlerevi anlamına gelen Darüleytamlar resmi olarak 2 Nisan 1917 yılında kurulmuştur. Savaşın yetim bıraktığı çocukları barındırmak için Maarif Nezareti’ne bağlı olmak üzere ilk olarak 1914 yılında girişimler başlamış ve bunun için I. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla Fransız, İngiliz ve İtalyanların boşalttıkları binaların kullanılması kararlaştırılmıştır. Daha sonra ülkenin her yerinde arka arkaya Darüleytam’lar açılmaya başlanmıştır. Bu kurumların giderlerinin karşılanması için devlet çeşitli vergilerden belirli oranlarda ödenek ayırarak Darüleytam’ların bütçesini oluşturmuştur. 1916 yılında bu kurum tarafından barındırılan çocukların sayısı; 5 bin kız, 15 bin erkek olmak üzere toplam 20000 civarındadır. Meşrutiyet döneminin 1913’e kadar en kuvvetli, 1918’e kadar da tek siyasal gücü olan İttihat ve Terakki’nin I. Dünya Savaşı’nda şehit olan kişilerin çocukları için kurduğu Darüleytamlar dönem boyunca binlerce yetime hizmet vermiştir.

Darüleytamlar savaşın sonuna doğru ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamış ve Cumhuriyet döneminde kapatılmıştır (Okay 2000: 68-69).

Devletin eli ile kurulan Darülhayr-ı Ali ve Darüleytamlar ve gönüllü teşebbüslerle kurulan Darülacezenin kapasitelerinin kısa sürede dolması sebebi ile korunmaya ihtiyacı olan çocuklara hizmet veren bu kurumlar, “kışla bakım modeli”ne uygun olan büyük gruplarda bakım şekline dönüşmüştür.

1903 yılında Darülacezenin İrzahane-Sütçocuğu Yuvası hizmete girdiğinde 33 çocuk bulunmakta iken 1911 yılında kurumda bakılan çocuk sayısı 67’ye yükselmiştir. 1940 yılında çocuk yuvasının kapasitesi 100 iken 140-170 çocuğa çıkmıştır (Yıldırım, 1996: 165; Çavuşoğlu, 2005). Kurumda bakılan çocuk sayısının giderek artması hizmetin kalitesini düşürerek, depo görünümü kazanmasına neden olmuştur.

Himaye-i Etfal Cemiyeti (1917), açtığı ilk çocuk misafirhanesinde 100 çocuğa hizmet vermeyi amaçlarken daha sonra daha fazla çocuğa hizmet vermek amacıyla misafirhaneye daima dolup boşalan bir depo görünümü verilmesini kararlaştırmıştır. Bunun sonucu olarak herhangi bir yolla cemiyet misafirhanesine gelen çocuklar uygun görülen ailelere “evlatlık”, ticaret ve sanayi ile uğraşan kişilere “çırak”, çeşitli okullarda da “talebe” yetiştirilmeye ve onlardan boşalan yerlere yeni çocuklar alınmaya başlanmıştır. Devamlı dolup boşalan bir depo görünümünde olan Himaye-i Etfal Cemiyeti 1917-1922 yılları arasında bu şekilde hizmet vermiştir (Çavuşoğlu 2005:10; Acar 2005).

Himaye-i Etfal Cemiyeti, başta “cins, mezhep, milliyet” düşünmeksizin ülkenin zor durumda olan bütün çocuklarına hizmet vermek amacıyla kurulmuştur. I. Dünya Savaşı sona erdikten sonra başka dinlere ait kuruluşlar kendi çocuklarını koruma altına alınca kurum, sadece Müslüman çocuklara hizmet eder bir hale dönüşmüştür.

Bu dönemde Himaye-i Etfal cemiyetinin yetimhanesi dışında Ermeni, Türk, Rum ve Rus çocuklar için yetimhaneler bulunmaktadır (Johnson, 1920: 198-211).

Çizelge 1: I. Dünya Savaşından Sonra Kurulan Yetimhaneler

Ermeni Yetimhaneleri	3827 çocuk
Türk Yetimhaneleri	2798 çocuk
Yahudi Yetimhaneleri	279 çocuk
Rum Yetimhaneleri	1548 çocuk
Rus Yetimhaneleri	280 çocuk
Toplam	8624 çocuk

Türkiye’de yaşanan savaşlar sebebi ile yaklaşık 10. 000 korunmaya ihtiyacı olan çocuk İstanbul bölgesinde bulunan yetimhanelere yerleştirilmiştir.

Bu dönemde tüm yetimhaneler, genellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan saray veya köşkerin düzenlenmesi ile oluşturulmuştur. Yetimhaneler 150’şer yataklı geniş yatakhanelerden oluşuyordu. Yetimhanelerde çocukların bakımından sorumlu öğretmenler bulunuyordu ve her öğretmen kendi bakımı altında 50 çocuğun sağlığından sorumluydu (Johnson 1920: 198-211).

İstanbul’da zor şartlar altında faaliyete devam eden Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne eş olarak, TBMM’nin bazı üyeleri (Fuat Umay ve arkadaşları) tarafından 30. 06. 1921 tarihinde Ankara’da “Himaye-i Etfal Cemiyeti” kurulmuştur. Daha sonra İstanbul Himaye-i Etfal Cemiyeti kapanmış ve Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti faaliyetine devam etmiştir (Okay 1999: 18).

Ankara Himaye-i Etfal Cemiyeti, sürmekte olan Kurtuluş Savaşı sırasında, cephe gerisinde bakacak kimsesi olmayan çocukların bakımı, ko-

runması, yetiştirilmesi yönünde önemli çalışmalar yapmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin çocuk yuvalarına; annesiz, babasız, muhtaç çocuklarla, sosyal, ahlaki ve ruhi nedenlerden dolayı anne-baba himayesinden yoksun çocuklar alınmıştır. Bu çocuklar 7 yaşına kadar yuvalarda korunmuş, ilkokul çağına gelince de yetiştirme yurtlarına yerleştirilmişlerdir. Erkek çocuklar, ilk okuldan sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sanat okulu veya orta okullara, kız çocuklar da çocuk bakıcısı veya hemşire okullarına yerleştirilmişlerdir. Daha sonra bu okullardan mezun olan kız çocukları, Çocuk Esirgeme Kurumunun yuva ve kreşlerinde görev alarak hayatlarını kazanmış ve yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Gökçe 1971: 91)

1921 yılında Ankara'da kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin adı 1935 yılında "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" olarak değiştirilmiş ve 26. 11. 1937 tarihli ve 1223 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kamu yararına çalışan derneklerden sayılmıştır (Ergüncü 1991: 19). 1949 yılında 5387 sayılı 1. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Bu kanun, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na çeşitli yasal görev ve sorumluluklar vermiştir. Bu kanunla, "Beden ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olan; ana ve/veya babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma kararı alınması zaruri görülen çocukların bakımını, mahkeme kararıyla, reşit oluncaya kadar, bu kanun çerçevesinde bakılıp, yetiştirilip, meslek sahibi edilmeleri görevini Köy İhtiyar Heyetleri, Belediyeler, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı üstlenmiştir (Çavuşoğlu 2005; Acar 2005). 1957 yılında 5387 sayılı kanunu biraz daha genişletilerek 6972 sayılı 2'nci Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir. Bu kanunla korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetler, sosyal hizmetlerin mahalli idari birim-

leri olan, Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri'nin doğrudan sorumluluğuna verilmiş ve bu hizmetler Milli Eğitim Bakanlığı'nın da katılımı ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu kanuna göre beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup, ana ve/veya babasız, ana ve/veya babası belli olmayan, ana ve/veya babası tarafından terk edilen, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma gibi tehlikelere maruz bırakılan çocukların 18 yaşını doldurana kadar korunmaları gerekir. Bu tanımın ışığı altında korunmaya ihtiyacı olan çocuklar yaşlarına göre iki ayrı grupta (0-6, 7-18) değerlendirilmiş olup bakım şekilleri de buna göre düzenlenmiştir. Her iki gruptaki çocukların bakımında Belediyeler Kanununun hükümleri gereğince, Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri sorumludur. Bu birliklere 0-6 yaş grubu çocuklar için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, 7-18 yaş grubu çocuklar için de Milli Eğitim Bakanlığı yardım yapmakla yükümlü olmuştur. 1983 yılında, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Önce Sağlık Bakanlığı'na bağlı olarak kurulan kurum 1989 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun dayanağını oluşturan 2828 sayılı Kanun; korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç aile, çocuk, sakat, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal yardım ve sosyal refah hizmetlerini modern esaslara bağlamıştır. Buna göre kanun, kamu hukuku statüsü içinde görev yapan SSB Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, SSB Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve illerde kurulu Korunmaya Muhtaç Çocukları Koruma Birlikleri ile dernek statüsündeki Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nu kaldırmış ve yeni bir kamu hukuku tüzel kişisi (SHÇEK) oluşturarak tamamen yeni ve farklı bir örgütlenme modeli geliştirmiştir.

1983'den sonra da Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, korunmaya ihtiyacı olan çocuk-

lara yönelik hizmetler vermeye devam etmiştir. Bu hizmetler; evlat edinme hizmeti, koruyucu aile hizmeti, çocuk yuvası hizmeti, gençlik evi hizmeti, çocuğun aile yanında desteklenmesine yönelik aynı ve nakdi yardım hizmetidir.

Sosyal hizmetler ve Çocuk Esirgeme kurumunun korunma ihtiyacı olan çocuklara verdiği yatılı bakım hizmetleri şu şekilde sıralanabilir:

Çocuk yuvası: 0-12 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocukların, bedensel, eğitsel, psiko-sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu kurumlarda 30-40 çocuğun bakımını bir bakıcı anne gerçekleştirmektedir. Büyük kurum modelinin de denilen bu bakım modeli çocukların sağlıklı gelişimi açısından zararlı olduğu yapılan pek çok araştırmada ortaya çıkmıştır (Gökçe 1971; Erdem 1972; Cılgı 1983; Ünlü 1987; Şahin Saral 1990; Erkan 1995; Barut ve Balcı 1999; Hatemi ve diğerleri 2000; Gökçearslan 2003).

Sevgi Evi (Çocuk Köyü); Kuruluş bakımı yerine daha küçük birimlerde, aile ortamına benzer yapılar ve ilişki sistemi içerisinde çocukların yetiştirilebileceği küçük müstakil binalardan oluşturulan her bir evde 10-12 çocuğun kaldığı site içerisinde bakımının sağlanmasıdır (www.shcek.gov.tr).

Çocuk evi: tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın apartman dairesi veya müstakil dairelerde 0-18 yaş grubu 6 - 8 çocuğun bir ev ortamı yaratılarak bakılmasıdır (www.shcek.gov.tr).

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünden Ekim 2007 verilerine göre : 0-6 yaş grubu çocuklara hizmet veren 16, 7-12 yaş grubu çocuklara hizmet veren 56, 0-12 yaş grubu çocuklara hizmet veren 23 çocuk yuvası ile, 0-12 ve 13-18 yaş grubu çocuklara hizmet veren 10 sevgi ve 117 yetiştirme yurdu bulunmaktadır. Bu-

nunla birlikte Türkiye’de çok yeni bir hizmet olan ve 0-12 ve 12-18 yaş grubu çocuklara hizmet veren 51 çocuk evi bulunmaktadır. Tüm kurumlarda toplam 20707 çocuğa korunma ve bakım hizmeti verilmektedir.

Türkiye’de 1961-2007 yılları arasında toplam 3920 çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmiştir. 2007 yılı Ekim ayı itibarıyla 100 çocuk koruyucu ve gönüllü aile hizmetinden yararlandırılmıştır. Bu güne kadar ise 6856 çocuk evlat edindirilmiştir. 2007 Ekim ayı itibarıyla 489 çocuk evlat edinme hizmetinden yararlandırılmıştır.

SONUÇ

İngiltere ve Amerika örneğinde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerin çeşitlilik gösterdiği ortadadır. Çocuğun bakımı, çocuğa özgü özellikler dikkate alınarak şekillenmektedir. Bu nedenle çocuğun özel ihtiyacının belirlenmesi son derece önemlidir. Bununla birlikte çocuğun mümkün olduğunca ailesinin yanında barındırılması, ancak ihmal, istismar durumlarında çocuğun aileden uzaklaştırılması çözüm yolu olarak uygulanmaktadır. Türkiye’de ise durum biraz farklıdır. Türkiye’de korunma ihtiyacı olan çocuklara verilen en temel hizmet kurum bakımı hizmetidir. Bu bakım hizmeti şu an var olduğu şekli ile çocuğun sağlıklı gelişimine zarar verebilecek özelliklere sahiptir. En az yüz çocuğun bakıldığı kurumlarda yetersiz personel ile çocuklara bakım hizmeti verilmektedir. Bir bakıcı annenin kırk çocuğa baktığı, meslek elemanı sayısının yetersiz olduğu, çocukların aidiyet duygusunun gelişimine imkân veremeyen kurumlarda bakımın, çocuklar açısından son derece sakıncalı olduğu yapılan pek çok araştırmada ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de kurum bakımı modelinin zararları yıllardan beri tartışılmasına rağmen ülkenin korunma ihtiyacı olan çocuklarla ilgili çözüm odaklı politikaları son derece yetersizdir. Koruyucu ve

önleyici hizmetlerin olmayışı ve olay gerçekleşikten sonra yapılan müdahaleler çocuğun gerçek anlamda korunmadığını da düşündürmektedir. Genç nüfusun çoğunlukta olduğu bir ülkede korunmaya ihtiyacı olan ve korunma altına alınan çocuk sayısının bugün 20 bin civarında olması akla soru işaretlerini getirmektedir. Yaklaşık olarak çocukların sadece binde üçünün korunabildiği bir ülkede devlet koruması altında olmayan diğer çocuklar ne durumdadır? Bu sorunun cevabı sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumunun hizmetleri içinde yer almamaktadır.

Konunun bir başka yönü ise dünyadaki hizmetlerin çocukların ihtiyaçlarına göre çeşitlendiği ve alternatif pek çok hizmetin geliştiğidir. Bu gün Türkiye’de çocuğun ihtiyacına yönelik hizmetler

yetersizdir. Yaygın olan kurum bakımı hizmetinde, suça yönelen çocuktan, istismara uğran çocuğa kadar pek çok farklı yaşam deneyimi olan çocuk aynı mekanı kullanmaktadır. Bu karma bakım modeli çocukların birbirlerini olumsuz olarak etkilemesine ve ihtiyacı olan özel bakımı alamamasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye’de yeni yapılandırılacak hizmetlerde çocuğun yüksek yararı göz önünde bulundurularak öncelikle çocuğun öz ailesinin yanında barındırılması, mümkün olmadığı durumlarda İngiltere ve Amerika örneğinde olduğu gibi koruyucu aile ve evlat edinme hizmetinin, daha sonra ise çocuğun ihtiyacına uygun olarak küçük bakım modellerinin geliştirilerek çocukların sağlıklı gelişimlerinin devamının sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- ACAR, H., **Cumhuriyet'in Çocuk Refahı Politikasını Yapılandıran Bir Sivil Toplum Örgütü: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1921-1981)**". Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı Yayını, Ankara 2005.
- BOSS, P., **Exploration into Child Care**. Kathleen Jones(Ed), Northumberland Pres Ltd., London 1971.
- COSTIN, B. L., **Child Welfare: Policies and Practice**. America: McGraw-Hill Book Company, America 1961.
- ÇAVUŞOĞLU, T., **Sosyal Hizmetlerin Yakın Tarihinden Sayfalar: Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Yaprakları 1917 1983**, SABEV Yayınları No:9, Ankara 2005.
- ERGUNCU, H. "Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Hizmetler Alanındaki Yasal Değişme ve Gelişmeler Işığında Korunmaya Muhtaç Çocuklar." (**Yayınlanmamış Kamu Yönetimi Uzmanlık Tezi**). Ankara: TODAİE Kamu Yönetimi Uzmanlık Programı, Ankara 1991.
- GÖKÇE, B. **Kimsesiz Çocuklar Sorunu**, Ankara: Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları: 55, Ankara 1971.
- HALL, M. P. **The Social Service of Modern England**, Routledge&Kegan Paul cxd, London 1965.
- JOHNSON, C. R. (Ed.), **İstanbul 1920**, (Çev: Sönmez Tane), M.A. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
- KADUSHİN, A., **Child Welfare Services**. The Macmillan Company, Newyork 1970.
- KOÇU, E. R., **Darülaceze**, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul 1974.
- KOŞAR, G. N. **Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı**. 2. Basım, Ankara 1992..
- OKAY, C., **Meşrutiyet Çocukları**, Bordo Kitapları, İstanbul 2000.
- OKAY, C., **Belgelerle Himaye-i Etfal Cemiyeti:1917-1923**. Şule Yayınları, İstanbul 1999.

